

SANS, nr 3, 2011

SVEKET MOT SEKTARNEN

Barnkonventionen och lagar till barns skydd måste gälla även i sekter, extrema grupper och andra slutna rörelser. Charlotte Essén skriver om de glömda barnen.

Sverige är ett föregångarland inom barns rättigheter. Redan år 1979 antogs en anti-aga lagstiftning som förbjöd alla former av våld mot barn. Internationella jämförelser visar också att barn och unga generellt har det bra i Sverige. Här ses barn och ungdomar – i de flesta fall – som individer med egna rättigheter. Ingen förälder eller någon grupp kan anse sig äga ett barn.

Men trots att Sverige var ett av de allra första länderna i världen som ratificera Barnkonventionen, uppfylls långt ifrån alla av de krav som Barnkonventionen ställer. FN:s Barnrättskommitté kritiserade exempelvis Sverige i juni 2010 för att inte uppfylla flera av de grundläggande kraven för Barnkonventionen, exempelvis gällande barns kunskap om sina rättigheter och svårigheter att komma till tals i vårdnadstvister, vid utredningar inom socialtjänsten eller i processen för asylbarn.

Det finns en annan stor grupp barn och unga där Barnkonventionen inte har nått fram och för vilka det svenska samhället länge har blundat: de som växer upp i sekter och extrema, totalitära rörelser. Det handlar om cirka 25 000 barn, utifrån min beräkning av norska rapport-siffror, men exakta uppgifter finns inte, då forskning fortfarande saknas. I den siffran räknar jag inte in det okända antal barn som växer upp i vit makt-miljö, islamistiska jihadist grupper eller andra religiösa fundamentalister, och övriga ljusskygga grupperingar. I många av dessa rörelser undanhåller föräldrarna ofta medvetet barnen från samhället insyn. Det är naturligtvis också självklart och viktigt att påpeka att det finns många barns som har en utmärkt barndom i dessa grupper.

Men få vågar se eller hjälpa de barn som far illa, vare sig i skolan, vården, socialtjänsten eller rättsväsendet. Och det saknas inte trovärdig kunskap i ämnet, bland annat tack vare den gedigna, statliga utredningen *I god tro* från 1998, samt i många internationella rapporter de

senaste åren. *I god tro* konstaterade många uppseendeväckande fakta, som borde ha orsakat direkta åtgärder, speciellt eftersom det handlade om utsatta och sårbara barn. Men istället lämnades hela utredningen utan åtgärd av dåvarande regering. I utredningen kom man bland annat fram till detta:

Barns uppväxtvillkor i sekter ibland kan vara oroväckande, problematiska och ofta helt oacceptabla i ett demokratiskt samhälle.

Man ifrågasätter inte fysisk bestraffning av barn och ibland ifrågasätts agaförbudet och man ställer sig ibland positiv till aga. Man ser vad man kallar "kärleksfull aga" som i vissa fall nödvändigt i föräldrarnas fostrande uppgifter.

Att försöka ha något slags kontroll över barnets tankar kan låta sig göras på mer eller mindre subtila sätt. Man kan till exempel systematiskt använda något tekniskt hjälpmedel med ungefär samma syfte som en så kallad lögn-detektor. Att försöka kontrollera barnets tankar är djupt respektlöst gentemot barnets behov av och rätt till integritet. Föräldrar har ingen rätt att försöka forcera och överskrida barnets gränser till sin inre värld. Att inte respektera barns behov av tankefrihet i denna bemärkelse är att våldföra sig på barnet och att utsätta barnet för svåra psykiska påfrestningar och därmed risk för att fara illa.

Föreställningen att sjukdom, svaghet och olyckor åtminstone i viss mån kan ses som en följd av bristande tro eller orätta tankar, riskerar att hålla kvar och förstärka småbarnens magiska tänkande långt upp i åldrarna. Genom att hålla kvar barnet i ett magiskt tänkande stärks de vuxnas kontroll- och styrmöjligheter, framförallt via skuldbeläggning. Man låter barnet känna skuld när det faktiskt inte har någon sådan, utan tvärtom aktivt borde avlastas från detta. Att bli drabbad av till exempel sjukdom blir också ett avslöjande av ens fel och brister. Barnet får betala ett dubbelt pris och är utan möjlighet att själv kunna ta kontroll över situationen. Att detta är både grymt och skadligt kan det knappast råda något tvivel om.

(I god tro, SOU 1998:113)

Att som barn bli utsatt för fysisk eller psykiskt misshandel sätter djupa och ibland oreparabla spår, oavsett miljö. Den senaste forskningen visar på neurobiologiska förändringar i hjärnfunktionen, där mycket har ett samband med stressreaktioner. Psykologiska konsekvenser kan vara isolering, rädsla och oförmåga att lita på andra människor, vilket kan hålla i sig hela livet. Fokus måste därför sättas på alla de unga som *idag* växer upp i dessa miljöer, förutom att erbjuda relevant stöd och hjälp till vuxna avhoppare.

I Sveriges Riksdag har totalt 25 motioner – de flesta från (F), men också (S) och (Mp) - lämnats om sektproblematiken sedan 1991, varav 8 enbart handlar om hjälp till barn och unga som lever i sekter eller psykologiskt stöd efter deras avhopp.

Barbro Westerholm (F), riksdagsledamot, leg. läkare och tidigare generaldirektör för Socialstyrelsen, har varit den som främst och oförtröttligt drivit frågan, allt sedan hon initierade den statliga utredningen *I god tro*. De senaste motionerna är 2009/10:So373 'Utredning om barn i sekter' samt 2010/11:Ub429 'Barn i sekter'. Där vill Barbro Westerholm tillsätta en ny utredning för att komma med förslag hur barn som utsatts för manipulativt ledarskap i sekter bäst kan hjälpas. Båda motionerna har avstyrkts.

Precis samma problematik och handfallenhet från myndigheterna kan det vara för barn och unga i hederstänkande familjer, när de utsätts för hederförtyck och våldshandlingar. Men idag finns det lyckligtvis en större uppmärksamhet, vaksamhet och en vilja att ge stöd och hjälp, än för några år sedan. De stora likheterna med barn i sekter och andra totalitära grupper vill man däremot inte se, märkligt nog. Detta trots att förtrycket av unga ofta är detsamma som inom hederstänkande familjer och lika oacceptabelt i ett demokratiskt samhälle. Det handlar om ojämlikhet, underkastelse och lydnad i en mycket auktoritär, ofta patriarkalisk familjestruktur, strikt kontroll och lydnad, tvångs- och arrangerade äktenskap vid ung ålder, äga som uppfostringsmetod och beststraffning, isolering och bristande socialisering i samhället, strikt regelverk omkring skol- och fritidsaktiviteter, kläder, utseende, vänner och privatliv.

Det här handlar inte om föräldrars rättigheter eller religionsfrihet. Det är en fråga om *barnets* rättigheter och föräldrars syn på barnuppfostran och i vissa fall, regelrätta lagbrott. Och när det gäller den grundlagsskyddade religionsfriheten, så gäller den enbart så länge den inte kränker fundamentala rättigheter och friheter hos andra. I detta fall, barn och ungas *egna* mänskliga rättigheter.

För de barn och ungdomar som växer upp i sekter och andra extrema grupper finns det också stora brister när det gäller uppfyllelsen av Barnkonvention. En norsk rapport, *Til tross for tro* av Redd Barna från 2003, konstaterar att vissa sekter och grupper är långt ifrån att ens försöka uppfylla de mest grundläggande kraven gällande Barnkonventionen, då man systematiskt bryter mot upp emot hälften av artiklarna. Dessa sekter och grupper är även verksamma i Sverige och internationellt. Barnkonventionen är visserligen inte ännu lag i Sverige, men Barnkonventionens artiklar ska anses vara inkorporerade i svensk lagstiftning.

Självvalt isolerade grupper, vare sig det är geografiskt eller mentalt, finns inom alla områden i samhället; religiösa, psykologiska, kulturella eller politiska. De vuxna och föräldrarna i dessa grupper vill inte att barn och unga ska integreras och socialiseras med vårt samhälle, snarare föraktar de allt och alla i världen "utanför". Det handlar också om en strikt överlevnadsstrategi – gruppens existens och överlevnad är i högsta grad beroende av att de unga stannar kvar. En fostran som uppmuntrar självständigt tänkande och demokratiska värderingar blir då direkt kontraproduktivt.

Dessa barn är i ordets rätta bemärkelse *de osedda barnen*, som vi varken förmår, vill eller vågar se, inte ens de personer som har till yrke att hjälpa barn. Lyckas de sedan som unga vuxna att lämna den extrema, slutna grupp de vuxit upp i, har samhället generellt varken någon förståelse eller relevant psykologiskt stöd att erbjuda. Ett framgångsrikt undantag gäller för avhoppare från vit makt rörelsen, där man kan vända sig till Exit på Fryshuset. De har utarbetat en fungerande metodik för att stötta avhoppare från destruktiva grupper. För sektavhoppare finns också den ideella föreningen Hjälpkällan, med stödverksamhet, diskussionsforum på nätet och jourtelefon. Stiftelsen FRI och Föreningen ROS kan också ge information, stöd och råd till sektavhoppare och anhöriga, men också dessa är helt ideella och resurssvaga verksamheter. Okunskapen är generellt mycket stor i Sverige, därför behövs utbildning och information till myndigheter och personal som möter dessa barn, ungdomar och unga vuxna, till exempel inom skolan, sjukvården, polisen, domstolarna, socialtjänsten samt vid universitet och lärosäten.

Att en del barn fostras medvetet till utanförskap i Sverige av sina föräldrar, vare sig det har kulturella, religiösa eller politiska skäl, är ett faktum som sällan diskuteras heller. Det som är en självklarhet för andra barn är förbjudet för dessa barn. Deras liv styrs ofta av medeltida normer och värderingar som – förutom föräldrar och den närmsta familjen – bevakas noga av övriga medlemmar i gruppen.

I en sekt eller liknande rörelse är ofta slutenheten, avståndstagandet och föraktet mot samhället som en hög mur mot all verklig insyn. Fasaden är för det mesta tillrättalagd och anpassad till samhällets normer och värderingar. Denna mur kan vara både psykisk och/eller fysisk, när sektmedlemmarna bor tillsammans, isolerade från samhället. Och bakom denna kompakta mur finns ibland utsatta barn. De vuxna skyddar sig själva, sina vänner, ledning och sitt rykte. Det utsatta barnet, som kanske från första andetaget fått höra att omvärlden är ond och demonbesatt, söker inte hjälp och stöd hos människor utanför sekten, i rädsla för olika bestraffningar. Men många, speciellt myndigheterna, verkar inte bry sig om eller förstå vad som sker inom dessa rörelser idag, trots många både internationella och nationella exempel på missförhållanden och regelrätta lagbrott mot barn, till exempel systematiska sexuella övergrepp.

En gemensam huvudregel för alla sekter och slutna rörelser brukar vara att i första hand skydda sitt rykte och förövaren, inte skydda och hjälpa de utsatta barnen. Flera framgångsrika skadestandsprocesser har de senaste tio åren ändå förts mot några rörelser internationellt, exempelvis övergrepp mot barn inom Jehovas vittnen, Hare Krishna och nu senast, inom katolska kyrkan i hela världen. Där har offren totalt tilldelats mångmiljonbelopp i dollar för sexuella övergrepp och – i Hare Krishnas fall – även för fysisk och psykiskt misshandel mot barn (2006).

I en studie från 2003, "*Religions-Related Child Physical Abuse: Characteristics and Psychological Outcomes*", visar B L Bottoms, professor i psykologi vid University of Illinois, att alla fysiska övergrepp och misshandel som sker mot ett barn på specifika religiösa grunder – i en religiös miljö – får negativa långtidseffekter för den psykiska hälsan. Hon jämför också med personer som blivit utsatta för fysiska övergrepp och misshandlade under sin uppväxt, men då utan några religiösa grunder. Resultatet visar att de barn som utsatts för religionsrelaterade övergrepp och misshandel i högre grad uppvisar depression, ångest, fientlighet, fobier och en paranoid idévärld. Bottoms slutsats är att skillnaden mellan grupperna beror på det religiösa sammanhanget och rättfärdigandet av handlingarna, vilket ökar komplexiteten och skadan av att bli misshandlad. Det blir ett svek från Gud, utöver sveket från förövaren, skriver hon.

I Sverige är det överhuvudtaget straffbart att utsätta barn för psykiska och fysiska övergrepp, oavsett bevekelsegrunder. Sekter och andra extrema grupper borde inte

kunna använda den grundlagsskyddade religionsfriheten för att legitimera behandlingen av barn och unga som inte följer ”den rätta vägen.”

Religionsfriheten ska inte stå över barnets egna, av FN stadgade, mänskliga rättigheter.

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.
Copyright CHARLOTTE ESSÉN